

7. SINIF 3. ÜNÝTE TÜRK TARÝHÝNDE YOLCULUK KONU ANLATIMI 4. BÖLÜM

7. SINIF 3. ÜNÝTE TÜRK TARÝHÝNDE YOLCULUK 4. BÖLÜM

OSMANLI - MEMLÛK SAVAÞLARI (1485 - 1491)

Fatih döneminden itibaren bozulan Osmanlý - Memlûk iliþkileri;

- Ýslam dünyasýnýn siyasi liderliði için baþlayan çe-kiþme
- Hicaz su yollarý meselesi
- Þehzade Cem Sultan olayýnda Memlûkler'in kýp-kýrtýcý bir rol oynamasý
- Memlûkler'in Osmanlýlara karþý Karamanoðlu ve Venediklilerle iþbirliði yapmasý nedenlerine baðlý olarak savaþa dönüþtü.

1485 - 1491 yýllarý arasýnda yapýlan savaþlarda iki tarafta birbirlerine üstünlük saðlayamadý.

OSMANLI - VENEDÝK ÝLÝÞKÝLERÝ

. 1499 Osmanlý - Ve-nedik Savaþý'nda Modon, Koron, Navarin ve Ýnebahtý kaleleri alýndý (1500). Inebahtý Osmanlý Devleti'nin Akdeniz'deki üssü oldu.

OSMANLI - ÝRAN ÝLÝÞKÝLERÝ

Ýran'da bulunan Safeviler Anadolu'yu parçalamak ve Þiiliði yaymak için faaliyette bulunuyorlardý. Bu faali-yetler sonucunda 1511'de Þahkulu Ayaklanmasý çýktý. Bu ayaklanma güçlkle bastýrýldý. Bu dönemde Safevi Devleti Anadolu'daki halký sürekli kýpkýrtmýþtır.

YAVUZ SULTAN SELÝM DÖNEMÝ (1512-1520)

Trabzon'da sancakbeyi olan Yavuz Sultan Selim, Safeviler'in Anadolu'daki faaliyetleri karþýsýnda babasý II. Bayezid'in mücadelesini yetersiz bulmaktaydý. Ya-vuz, babasýna karþý ayaklandý. Yeniçerilerin desteði ile padiþah oldu.

OSMANLI - ÝRAN ÝLÝÞKÝLERÝ

II. Bayezid döneminde Osmanlý - Ýran iliþkileri, Safevilerin Anadolu'daki Eii faaliyetleri yüzünden bo-zulmuþtu.

Yavuz Sultan Selim, tehlikenin Ýran'dan geleceðine inandýðý için Ýran üzerine yürüdü.

Þah Ýsmail ile 1514'te yapýlan Çaldýran Savaþý'ný Ya-vuz Sultan Selim kazandý.

Bunun sonucunda; a)Doðu Anadolu, Tebriz ve Güneydoðu Anadolu Osmanlý hakimiyetine geçti.

kaldýrdý.

b)Yavuz, Ýran seferinden dönerken Turnadaðý Savaþý ile Dulkadir

NOT: Böylece Anadolu Türk birliði kesin olarak saðlandý.

OSMANLI - MEMLÛK ÝLÝÞKÝLERÝ

Mýsýr Seferi'nin Nedenleri

- Türk - Ýslam dünyasýnýn siyasi lideri olma müca-delesi
- Fatih'ten beri süregelen Hicaz su yollan meselesi
- Osmanlý ilerleyipini durdurmak için Memlúkler'le Pah Ýsmail arasýnda ittifak yapýlması
- Yavuz Sultan Selim'in Baharat Yolu'nu ele geçirerek devleti ekonomik yönden güçlendirmek is-temesi
- Bu nedenlerle sefere çýkan Yavuz Sultan Selim, Memlúk Ordusu ile Mercidabýk Savaþý'ný (1516) yaptı. Savaþý Osmanlý Devleti kazandı.

Bu savaþla;

- Suriye, Filistin ve Lübnan Osmanlý topraklarına katýldý.
- Bir yýl sonra Yavuz sultan selim ordularý ile Sina Çölü'nü geçerek Mýsýr'a girdi. Memlúk ordusu ile yapýlan Ridaniye Savaþý'ný (1517) kazandı. Kahire'ye girerek Memlúk Devleti'ne son verdi.

Mýsýr Seferi'nin Sonuçları

- Memlúk Devleti sona erdi. Böylece Türk - Ýslam dünyasýnýn liderliði Osmanlýlar'a geçti.
- Suriye, Filistin, Mýsýr, Hicaz Osmanlý topraklarına katýldý. Osmanlý sýnýrları Kuzey Afrika kadar ulaþtı.
- Halifelik kurumu Osmanlýlara geçti.
- Hicaz Emirliði Osmanlýlara baðlandı.
- Baharat Yolu'nun denetimi Osmanlýlara geçti.
- Venedikliler Kýbrýs için Memlúklar'a ödedikleri vergiyi Osmanlý Devleti'ne ödemeye baþladı.

UYARI: Bu sýrada Portekizlilerin Ümit Burnunu keşfederek Hindistan yolunu bulmaları üzerine Osmanlý Devleti Baharat Yolu'ndan istediði sonucu elde edemedi

KANUNÝ SULTAN SÜLEYMAN DONEMÝ (1520-1566)

Osmanlý Devleti'nin en parlak dönemidir. Onun döne-minde Osmanlý Devleti topraklarını hýzla geniþletmesi-nin yanýsýra kültür ve sanat bakımýndan da zirveye ulaþmýþtır.

BATIDAKÝ GELÝÞMELELER

1) Macaristan Seferi ve Belgrat'ýn Fethi (1521)

Belgrat'ý alýnarak (1521) Avrupa'da yapılacak fetihlerde üs olarak kul-lanýldý.

2) Mohaç Meydan Savaþý (1526)

Mohaç Meydan Savaþý'nda Macarlarý yenilerek(1526).Böylece;

- Macaristan fethedildi. Osmanlýnýn Orta Avrupa'daki üstünlüðü saðlanmýþ oldu.

UYARI: Bu olaydan sonra Macaristan üzerindeki hak iddia eden Avusturya ile Osmanlý Devleti ilk kez karþý karþýya gelmiþtir.

3) I. Viyana Kuþatmasý (1529)

Osmanlý Ordusu Macaristan'dan geri dönünce Avusturya kralý Ferdinand, Macaristan üzerinde hak iddia etti. Macaristan topraklarýna girerek Budin'i kuþattý. Bunun üzerine Kanuni yeni bir sefere çýkarak Budin'i geri aldý. Avusturya topraklarýna girerek Viyana'yý kuþattý (1529).Ancak, orduda yiyecek ve cephane sýkýtýsýnýn baþ göstermesi, kýþ mevsiminin erken bastýrmasý ve aþýr kuþatma toplarýnýn götürülmemiþ olmasý nedeniyle Vi-yana alýnamadý.

4) Almanya Seferi (1532)

Avusturya Kralý Ferdinand, Osmanlý Ordusunun geri dönmesi üzerine Macaristan'ýn iþgal etti. Kanuni bu kez Alman imparatoru Þarlken üzerine yürüdü. Osmanlý Ordusu Alman topraklarýna girdi. Þarlken sa-vaþmaya cesaret edemedi. Avusturya kralý Ferdinand Osmanlýlardan barýþ istedi. Taraflar arasýnda Ýstanbul Antlaþ-masý (Ýbrahim Paþa) imzalandý (1533). Bu antlaþmaya göre;

- Avusturya kralý, Osmanlý veziriazamýna denk sa-yýlacak.

UYARI: Bu madde ile Avusturya, Osmanlý Devletinin üs-tünlüðünü resmen kabul etmiþ olmaktadır.

- Avusturya elindeki Macaristan topraklan için Osmanlý Devleti'ne vergi verecek.

5) Osmanlý - Fransýz Ýlipkileri ve Kapitülasyonlar (1535)

Osmanlý - Fransýz ilipkileri Fransa kralý I. Fransuva'nýn Kanuni'den yardým istemesi üzerinde baýladı.Kanuni, Fransa'yý yanýna çekerek

a) Avrupa Hristiyan birliðini parçalamak

b) Coðrafi keþiflerle önemini kay-betmeye baýlayan Akdeniz ticaretini yeniden canlan-dýrmak

c) Avrupa Hristiyan birliðini engellemek için Fransa ile dostluk ve ticaret antlaşması imzalamýþtır (1535). Kapitülasyonlar adı verilen bu antlaşmaya göre;

- Fransýz ticaret gemileri Osmanlý kara sularýnda ve limanlarýnda serbestçe dolayabilecek.
- Fransýz tüccarlar, diðer devletlerin tüccarlarýndan daha az gümrük vergisi ödeyecek.
- Osmanlý Devleti'nde ölen Fransýzlar'ýn mallarý ül-kesine iade edilecek.
- Fransýzlar, Ýstanbul'da elçi bulundurabilecek, Osmanlý Devleti'ndeki Fransýz tüccarlarýn arasýn-daki davalara Fransýz mahkemeleri bakacak.
- Ayný haklardan Osmanlý Devleti de yararlanacak.
- Bu ayrıcalıklar antlaşmayı imzalayan hükümdar-lar sað kaldýðý sürece geçerli olacaktır.

UYARI:1535 yýlýnda imzalanan kapitülasyonlar, Kanuni'nin ölümünden sonra 5 kez yenilenmiþ, I. Mahmut dö-neminde (1740) sürekli hale getirilmiþtir. Osmanlý Devleti'nin gücünü koruduðu dönemlerde bir sorun oluþturmayan kapitülasyonlar, zayıflama dönemin-de devletin çökümünde en önemli etkenlerden biri olmuþtur. Kapitülasyonlar Lozan Antlaşması (1923) ile kaldýrýlmýþtır.

6) Macaristan'ýn Osmanlý Himayesine Girmesi(1541)

Macar Kralýnýn ölmesi üzerine Avusturya Kralý Ferdinand Macaristan'a girdi. Bu nedenle Kanuni tek-rar sefere çýktý.

- Kuzeybatý kýmý Avusturya'ya býrakýldý.

- Doðu kýsmý, dýþ iplerinde Osmanlý Devleti'ne bađlý Erdel Beyliði oldu.
- Orta ve güney kýsmý, Budin Beylerbeyliði adýyla merkeze bađlý eyalet oldu.

7) Zigetvar Seferi ve Kanuni'nin Ölümlü (1566)

Avusturya'nýn Ýstanbul Antlaþmasý'ný bozmasý üzerine Kanuni sefere çýktý. 1566'da Zigetvar Kalesini kuþatýldý. Kuþatma sürerken Kanuni'nin vefat etmesine raðmen fetih tamamlandý. (1556)

DENÝZLERDEKÝ GELÝÞMELER

1) Rodos'un Fethi (1522)

Anadolu kýyýlarýnýn ve Doðu Akdeniz ticaret yolunun güvenliði için Rodos Adasý kuþatýlarak alýndý.

2) Cezayir'in Osmanlýya Katýlmasý

Barbaros lakaplý Hýzýr Reis bađýmsýz bir Cezayir Devleti kurmuþtu. Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlý hizmetine girdi. Kanuni döneminde Kaptan-ý Derya'lyða getirildi. Böylece; Barbaros Hayrettin Paþa Osmanlý Devleti'ne bađlanmýþ ve Cezayir Berlerbeyliði'ne atanmýþtır (1533).

Barbaros Hayrettin Paþa'nýn Akdeniz'deki fetihleri üzere Haçlý donanmasý oluþturuldu. Osmanlý donanmasý, Preveze'de Haçlý donanmasýný büyük bir bozguna uðrattý (1538). Preveze Deniz Zaferi'nin sonucunda;

- Akdeniz'deki üstünlük Osmanlýlara geçti. Akdeniz Türk gölü haline geldi.
- Venedikliler Osmanlý Devleti'ne vergi vermeyi kabul ettiler.

3) Trablusgarp'ýn Fethi (1551)

Turgut Reis, 1551 yýlýnda Sen Jan þövalyelerinin elinde bulunan Trablusgarp ve Bingazi'yi iþgalden kurtara-rak Osmanlý topraklarýna kattý.

4) Cerbe (1560) ve Malta Seferleri (1565)

Turgut Reis, Haçlý do-nanmasýný maðlup ederek Cebre Adasý'ný Ýspanyolla-rýn elinden aldý (1560).
Böylece:

- Akdeniz'de ve Kuzey Afrika'daki Türk üstünlüðü iyice pekiþmiþ oldu.
- Sen Jan þövalyeleri elinde bulunan Malta Adasý kuþatýldý ise de alýnamadý.

5) Hint Denizi Seferleri Ümit Burnu'nu bulan Portekizliler:

- Hint Okyanusu'na hakim olmak istemiþlerdir.
- Müslümanlarýn hac ve ticaret gemilerine saldýr-mýþlardýr.
- Basra ve Aden Körfezi'ni kapatarak Baharat Yolu'nu kapatmýþlardýr.
- Hindistan'daki Müslüman devletlere baský yap-mýþlardýr.

Bunun üzerine;

- Hindistan'daki Müslüman devletlerin Kanuni'den yardým istemeleri ve Hindistan ticaret yolunu aç-mak ve denetimi ele geçirmek için Hint Deniz Seferleri yapıldý.

- Ýlk seferi, 1538'de Mýsýr valisi Hadým Süleyman Paþa
- Ýkinci seferi, 1551'de Piri Reis
- Üçüncü seferi, 1552'de Murat Reis
- Dördüncü seferi 1553'te Seydi Ali Reis düzen-lemiþtir.

Ancak istenilen sonuç alýnamamýþtır. Bunda ise; do-nanmanýn okyanuslara dayanýkla olmayýþý ve yardým isteyen müslümanlarýn gerekli ilgiyi göstermemeleri etkili olmuþtur. Hint Deniz seferinin sonucunda;

- Arap Yarýmadasý'ntn tamamen ve Habepistan ký-yýlarý ele geçirildi. Kýzýldeniz'de Türk hakimiyeti kuruldu.

DOĐUDAKÝ GELÝPMELER

Osmanlý ordularý batýda Haçlýlarla uđrapýrken Safeviler her defasýnda Osmanlý topraklarýna saldı ve Dođu Anadolu'yu karýptýrmaya çalybmýptýr.

Kanuni, Ýran'a üç sefer düzenledi. 1554 yýlýndaki seferde Bađdat, Azerbaycan ve Karabađ fethedildi.

Safevilerin barýp istemesi üzerine iki devlet arasýnda Amasya Antlaþmasý imzalandý (1555).

Bu antlaþma ile;

- Bađdat, Tebriz ve Dođu Anadolu Osmanlý Devle-ti'ne býrakýldý.

UYARI: Bu antlaþma Osmanlý Devleti ile Ýran arasýnda ya-pýlan ilk resmi antlaþmadýr.

SOKULLU MEHMET PAĐA DÖNEMÝ (1566-1579)

Kanuni'nin ölümünden sonra tahta II. Selim, onun ölümünden sonra da III. Murat çýkmýptýr. Ancak dö-nemlerde devlet yönetiminde Sokullu Mehmet Pađa etkili olmuþtur. O nedenle bu devirlere "Sokullu Dev-ri" denir. Bu dönemde:

Sakýz Adasýnýn Fethi (1568)

Yemen'in Fethi (1568)

Kýbrýs'ýn Fethi (1571)

Tunus'un Fethi (1574)

Lehistan'ýn (Polonya ve Litvanya) Osmanlý Hima-yesine Alýnmasý (1575)

UYARI: Lehistan'ýn Osmanlý himayesine alýnmasý ile Os-manlý hakimiyeti Baltýk Denizi'ne kadar ulaþmýþtır.

Fas'ýn Himaye Altýna Alýnmasý (1577)

Vadi'üs Seyl Savapý'nda Portekiz ordularý maðlup edildi. Bunun sonu-cunda; Fas Osmanlý himayesine alýndý.

SOKULLU'NUN PROJELERÝ

1. Süveyþ Kanalý Projesi

Bu proje ile Sokullu, Akdeniz ticaretini canlandýrmak ve Baharat Yolu'nu yeniden iþler hale getirmeye amaçlýyordu.

UYARI: Sokullu'nun bu projesi 1869 yýlýnda Fransa tarafýn-dan gerçeþletirilmiþtir.

2. Don - Volga Kanalý Projesi:

Sokullu Mehmet Paþa bu proje ile;

- Kafkas ve Ýran fetihlerinde donanmadan da yararlanmak
- Ruslarýn Kafkaslara inmesini engellemek
- Karadeniz'deki Osmanlý donanmasýný Hazar De-nizi'ne geþirerek Orta Asya Türkleri ile daha kolay iliþki kurmak
- Ýpek Yolu'nu canlandýrmak
- Rus baskýsý altýndaki Türk hanlýklarýna yardım etmek amacýný taþýmakta idi.

Ancak bu proje gerçeþleþemedi.

UYARI:Sokullu Mehmet Paþa'nýn 1579'da öldürülmesiyle Osmanlý Tarihi'nin Yükselme Dönemi sona ermiþ "Duraklama Dönemi" baþlamýþtır.

17. YÜZYILDAKÝ SÝYASÝ GELÝÞMELER

1. OSMANLI - ÝRAN ÝLÝÞKÝLERÝ

1155 yýlýnda imzalanan Amasya Antlaþması'nýn bozulması üzerine Osmanlý-Ýran savaþları yeniden baþladı.

a) 1579 - 1590 Savaþları: Bu savaþlar sonunda iki ülke arasýnda Ferhat Paþa (Ýstanbul) Antlaþması (1590) imzalandý.

Bu antlaþmaya göre;

- Azerbaycan'ýn bir bölümü ile Güney Kafkasya Osmanlý Devleti'ne kaldý.

NOT: Osmanlý Devleti bu antlaþma ile doðuda en geniþ sýnýrlarýna ulaþmýþtır.

b) 1603-1611 Savaþları

Ýran, Ferhat Paþa Antlaþması'ný bozarak Anado-lu'ya girdi (1603). Diyarbakýr'a kadar ilerledi.

- Yenilen Ýran'la Nasuh Paþa Antlaþması imzalandý (1611).

Bu antlaşmaya göre;

- Osmanlý Devleti, Ferhat Paþa Antlaşması ile al-dýðý yerleri geri verdi. Bunun karþýlýðýnda Osmanlý Devleti'ne her yıl iki yüz deve yükü ipek vermeyi kabul etti.

c) 1617-1618 Savaşları

Ýran'ýn her yıl göndermeyi vaat ettiði ipeði gönderme-mesi üzerine barýþ bozulmuş Ýran açýlmıþtır. Sonuçta iki devlet arasında Serav Antlaşması imzalandý (1618).

Bu antlaşmaya göre;

- Ýran'ýn Osmanlý Devleti'ne vermeyi taahhüt ettiði iki yüz deve ipek, yüz deveye indirildi.
- Sýnýrlar Nasuh Paþa Antlaşması'na göre belirlendi.

d) 1622-1639 Savaşları

- Ýran Baðdat'ý ip-gal edince IV. Murat Revan Seferi'ne çýktý. Revan'a kadar Doðu Anadolu toprakları geri alındý (1635).

- IV. Murat 1638'de Baðdat Seferine çýkarak Bað-dat'ý aldı. Sonuçta iki devlet arasında Kasr-ý Pi-rin Antlaşması imzalandý (1639). Bu antlaşmaya göre;

- Baðdat Osmanlý Devleti'ne katýldý.
- Revan ve Azerbaycan Ýran'a bırakýldý.
- Osmanlý - Ýran sýnýrý bugünkü þekliyle çizildi.

NOT: Kasr-ý Pi-rin Antlaşması ile bugünkü Türkiye-Ýran sýnýrý büyük ölçüde belirlendi.

II. OSMANLI - LEHÝSTAN ÝLÝPKÝLERÝ

Lehistan'ýn Osmanlý Devleti'ne baðlý Erdel ve Boðdan beyliklerinin içiþlerine karýþması son Osmanlý - Le-histan iliþkileri bozuldu. II. Osman (Genç Osman) Le-histan (Hotin) Seferi'ne çýktý (1620). Hotin Kalesi alındý. Lehistan ile Hotin Antlaşması imzalandý (1621).

NOT :Bu sefer sırasında Yeniçeri Ocaðý'nýn bozulduðunu gören II. Osman, bu zaferden

Yeniçeri Oca-đýný kaldýrmaýý dübünmüb ve bunun içinde "Hacca gidiyorum." bahanesi ile Dođu Anadolu bir ordu kurarak Yeniçeri Ocađýný kaldýrmaýý planlamýptýr. Ancak bunu haber alan Yeniçeriler II. Osman'ý öl-dürmüplerdir. II. Osman'ýn (Genç Osman) bu dü-büncesi Osmanlý Devleti'nde ilk ýslaha tepebbü-süydü.

1672'de Lehistan'ýn Ukrayna'yý iþgal etmesi üzerine IV. Mehmet Lehistan Seferine çýktý. Lehistan ordusu mađlup edildi. Lehistan kralýnýn isteđi üzerine Bucap Antlaþması imzalandý (1672)

NOT:Bucap Antlaþması Osmanlý Devleti'nin batýda top-rak kazandýđý son antlaþmadýr. Bu antlaþma Osmanlý Devleti batýda en geniþ sýnýrlarýna ulaþ-mýptýr.

"III. OSMANLI - VENEDÝK ÝLÝPKÝLERÝ

. 17. yüzyýlda Akdeniz'deki Girit meselesi yüzünden Osmanlý - Venedik iliþkileri bozuldu.

Girit'te bulunan korsanlar Osmanlý ticaret ve hac gemilerine saldýrýyorlardý. Cođrafi konumu nede-niyle Dođu Akdeniz ve Kuzey Afrika kýyýlarýný tehdit etmekteydi. Bu nedenlerle Girit'in alýnmasý gerekiyordu. 1645 yýlýnda kupatýlan ada 25 yýl sonra Köprülü Fazýl Ahmet Paþa zamanýnda Girit 1669 yýlýnda fethedildi.

UYARI: Girit'in fethi ile; Dođu Akdeniz'deki Osmanlý güvenliđi sađlandý. Girit'in alýnmasý Osmanlý Devleti'nin denizlerdeki son baþarýsýdýr.

IV. OSMANLI - AVUSTURYA ÝLÝPKÝLERÝ

Kanuni döneminde Zigetvar seferi sonrasýnda imzala-nan antlaþma 16. Yüzyýlýn sonlarýna dođru bozuldu. Osmanlý - Avusturya savaþlarý 17. yüzyýlýn sonuna ka-dar aralýklarla devam etti.

a) 1593 - 1606 Haçova Savaþý

- Avusturya ile Osmanlý arasýnda sýnýr savaþlarýnýn baþlamasý, Avusturya'nýn vergisini vermeme
- Osmanlýlar'ýn Eðri, Kanije ve Estergon kalelerini ele ge-çirmesi üzerine çýkan Haçova Meydan Savaþý'nda Avusturya yenildi. Ýki devlet arasýnda Zitvatoruk Antlaþmasý yapýldý (1606).

Avusturya kralý protokol gereði Osmanlý pa-dibahýna denk sayýldý.

UYARI: Böylece Osmanlý Devleti'nin Avusturya karþýsýnda 1533 Ýstanbul Antlaþmasý ile kazandýðý siyasi üs-tünlük bu antlaþma ile kaybedildi

b) 1662-1664 Savaþlarý

Avusturya'nýn Erdel Beyliði'nin iç iþlerine karþýmasý üzerine Köprülü Mehmet Paþa ve Köprülü Fa Paþa tarafýndan Avusturya'ya iki sefer düzenlendi (1662 - 1664). Avusturya ordusu maðlup edildi. Uyvar ve Zerýnvar kaleleri alýndý. Avusturya'nýn isteði ile Vasvar Ant-laþmasý imzaland (1664).

c) 1683 - 1699 Savaþlarý ve II. Viyana Kuþatmasý

- Avusturya'nýn yönetimlerindeki Macarlara baský yapmasý üzerine Macarlar, Osmanlý Devleti'nden yardım istediler. Bunun üzerine Merzifonlu Kara Mustafa Paþa sefere çýkarak Avusturya'nýn baþ-kenti Viyana'yý kuþattý (1683).

- Yapýlan bütün hücumlara raðmen kalenin kuþat-masý uzadı. Orduda yiyecek ve cephanesýkýntýsý gösterdi.

- Lehistan ordusu Avusturya'nýn yardımýna geldi. Ýki ateþ arasýnda kalan Osmanlý ordusu daðýlc Merzifonlu Kara Mustafa Paþa yenilginin bedelini idam edilerek ödedi.

- Osmanlý Devleti'nin Viyana yenilgisi bir dönüm noktasý oldu. Avrupa devletleri Papanýn çağrýsý üzerine Osmanlý Devleti'ne karþý Kutsal Ýttifak oluþturdular. Bu ittifaka Avusturya, Lehistan, Venedik, Rusya ve Malta katýldý ve Osmanlý Devleti'ne savaþ açtýlar.

- Lehistan ve Rusya kuzeyden, Avusturya batýdan, Venedik ve Malta denizden Osmanlý topraklarýna saldýrdýlar. Osmanlý Devleti 16 yıl süren bu sa-vaþta baþarýlý olamadý.

- Osmanlý Devleti barýþ istemek zorunda kaldý. Osmanlý Devleti ile Lehistan, Avusturya ve Venedik arasýnda Karlofça Antlaþmasý (1699) im-zalandý.

UYARI: Karlofça Antlaþmasý ile Osmanlý Devleti'nin Orta Avrupa'daki egemenliði sona erdi.

Osmanlý Devleti Avrupa'dan geri çekilmeye baþladý. Bu çekilme Sakarya Zaferi (1921)'ne kadar devam etti.

Karlofça'da Rusya ile Osmanlý Devleti arasýnda atep-kes antlaşmasý imzalandý. Barýp antlaşmasý Ýstan-bul'da yapýldý.

NOT: 1700 tarihli Ýstanbul Antlaşmasý ile Rusya, Azak Kalesini Karadeniz'e ilk adýmýný atmýpty

17. YÜZYIL ISLAHAT (YENÝLÝK) HAREKET-LERÝ

17. yüzyýlda devlet otoritesinin zayıflamasý; maliyenin, ordunun ve toprak sisteminin bozulmasý, savaplarýn uzamasý ve kaybedilmesi ve iç isyanlar devleti ýslahat yapmaya zorlamýpty Ancak bu dönemde sorunlarýn kökenine inilmemiþ ve yüzeysel kalan ýslahatlar ya-pýlmýptyr.

17. YÜZYILDA ISLAHAT YAPAN PADÝPAH VE DEVLET ADAMLARI

1. Kuyucu Murat Paþa

I. Ahmet döneminin sadrazamýdýr. Celali isyanlarýna karþý sert tedbirler alan Kuyucu Murat Paþa, Anadolu, Suriye ve Irak'taki isyanlarý bastýrarak asayibi saðladý, isyanlarýn temel sebepleri araþtýrýlmadan sert tedbir-lerle bastýrýldýðý için isyanlar bir müddet sonra yeniden çýkmýþtır.

NOT :I. Ahmet döneminde padiþahlýk seçiminde Ekber ve Erped (En büyük ve en akýllý) yöntemi kabul edilerek þehzadelerin öldürülmesine son verildi.

Þehzadelerin sancaða çýkma usulü kaldýrýldý. Böy-lece taht kavgalarý önlenmeye çalyþýldý.

2. II. Osman (Genç Osman)

17. yüzyýlda ýslahat hareketlerinde ilk ciddi adýmý at-mak istemiþtir. Toplumsal, ekonomik ve askeri alanda önemli ýslahatlar yaptý. Yeniçeri Ocaðýný kaldýrmak is-tedi ise de bu isteðinin yeniçeriler tarafýndan duyulma-sý üzerine isyan eden yeniçeriler tarafýndan öldürüldü.

Saray dýþýndan evlenme geleneðini baþlatarak sarayý halka açtý.

Ulema sýnýfý ve þehülislamýn yetkilerini kýsýtladý.

3. IV. Murat

On iki yaþýnda tahta çýktý. Padiþahlýðýnýn ilk yýllarýnda devlet yönetiminde saray kadýnlarý ve yeniçeriler etkili oldu.

IV. Murat yeniçerilerle iþbirliði yapan sadrazamý öl-dürttü. Saray kadýnlarýný yönetimden uzaklaþtırdý. Ye-niçerileri itaat altýna aldý. Ýçki ve tütün içmeyi yasakla-dý. Ýstanbul ve Anadolu'da asayibi saðladý. Ayrýca devlet adamlarýna duraklamanýn nedenlerinin araþtý-rýlmasý için talimat verdi. Bunun üzerine bir çok rapor-lar hazýrladý. Koçi Bey Risalesi (Raporu) bunlarýn en ünlüsüdür.

4. Tarhuncu Ahmet Paþa

Tarhuncu Ahmet Paþa IV. Mehmet devri sadrazamý-dýr. Ýlk ip olarak devletin mali durumunu düzeltmek için ýslahatlar yaptý. Bütçenin denkleptirilmesi için saray masraflarýný kýstý. Bugün anlamda ilk devlet bütçe-sini yaptý.

Saray masraflarýný kýsmasý bir kýsým çevreleri rahatsýz etti. Hakkýnda çýkarýlan dedikodular saray görevinden alýnarak idam edildi.

5. Köprülüler Devri

IV. Mehmet döneminde Köprülüler soyundan arka ar-kaya üç tane sadrazam görev yapmýþtır. Bu dönem ülke yönetimi sadrazamlarýn elinde oldu için Köprülüler dönemi olarak anýlmaktadır.

- Köprülü Mehmet Paþa

IV. Mehmet'in annesi valide Turhan Sultan devleti güç durumdan kurtarmak için Köprülü Mehmet Paþa'ya sadrazamlýk teklif etti. Köprülü Mehmet Paþa daha önceki sadrazamlarýn akýbetini bildi için saraya bazı partlar öne sürerek sadrazam oldu.

Bu partlar;

- Saray devlet iplerine karýþmayacak
- Saraya sunacađý teklifler kabul edilecek
- Devlet memurlarýný kendisi seçecek
- Hakkýnda çýkabilecek dedikodular olursa, kendi-sine sorulmadan karar verilmeyecek

NOT: Böylece; Osmanlý Tarihinde ilk kez bir sadrazam kendi partlarý ile ip baþýna gelmiştir. Köprülü bu partlarý ileri sürmekle serbestçe çalıþabilecekleri bir ortam oluþturmak ve hayatýný geçirmek için almak iste-miştir

Köprülü Mehmet Paþa ilk ip olarak orduyu disiplin altý-na aldı. Anadolu ve Ýstanbul'daki isyanlarý bastýrdý. Ýl-miye sýnýfý arasýndaki kavgalara son verdi. Maliyeyi düzeltti.

Venediklileri Çanakkale Boðazýndan uzaklaþtırdý. Girit'e yardım gönderdi. Köprülü Mehmet Paþa'nın

faali-yetlerinden memnun kalan IV. Mehmet ölünce yerine Köprülü Fazýl Paþa getirildi.

- Köprülü Fazýl Ahmet Paþa

Macaristan'da çýkan isyaný bastýrdý. Vasvar Savabý'nda Avusturya ordusunu maðlup etti.

IV. Mehmet'le birlikte Lehistan seferine çýkarak Bucab Antlaþmasýyla Podolya'yý aldý.

Girit'in fethini tamamladý. Maliyeyi düzelitti.

- Merzifonlu Kara Mustafa Paþa

Köprülülerden memnun kalan IV. Mehmet ayný aileden Merzifonlu Kara Mustafa Paþa'yý sadrazamlýða getirdi. Ancak II. Viyana bozgunu Merzifonlunun idam edilme-sine neden oldu.

17. YÜZYILDA YAPILAN ISLAHATLARIN GENEL ÖZELLÝKLERÝ

1. Kipilere baðlý kaldýðý için sürekli olmamýþtır.
2. Avrupa'daki bilimsel ve teknik geliþmeler örnek alýnmamýþ, Osmanlý Devleti'nin Yükselme Dö-nemi örnek alýnmýþtır.
3. Islahatlar yapýlýrken þiddet ve baskýya baþvurul-duðu için toplum tarafýndan benimsenme
4. Askeri ve mali ađýrlýklý ýslahatlar yapýlmýþtır.
5. Islahatlara karþý en büyük engel Yeniçeriler ol-muþtur.

NOT: Bütün bunlara raðmen yapýlan ýslahatlar devletin ömrünü biraz daha uzatmýþ ve devlete duraklama dönemi içinde yükselme yapatmýþtır.

18. YÜZYIL ISLAHATLARI

- 18. yüzyýlda yapýlan ýslahat hareketleri 17. yüz-yýlda yapýlan ýslahatlardan farklıdır.
- 18. yüzyýlda, devletin içine düptüdü gerilemenin hýzla devam etmesi üzerine 17. yüzyýldaki ý anlayýpý ile gerilemenin önüne geçilemeyeceði anlaýýldý.
- Önce Avrupa'nýn askeri başarýlarýnýn nedenleri araþtırýldý.

Avrupa'nýn bilgi ve teknolojik bakýmdan üstünlüdü kabul edildi.

Yapýlan ýslahatlarda Av-rupa örnek alýndý. Bu nedenle 18. yüzyýlda yapýlan ýslahat hareketlerine Batýlýlaşma Hareketleri denilir.

- Osmanlý Devleti, yavaş yavaş kendi klasik ku-rumlarýný terk ederek askerlik baþta olmak üzere batýdan bazı araç, gereç, usul ve uygulamaları aldı.

LÂLE DEVRÝ (1718 - 1730)

- Osmanlý tarihinde 1718 Paþarofça Antlaşması ile başlayıp 1730 Patrona Halil isyaný ile sona eren devrine Lâle Devri denilir.
- Lale Devri'nde özellikle kültürel alanda birçok yenilik yapılmıştır.

Yapýlan yeniliklerde Avrupa örnek alınmıştır. Bu durum Osmanlý toplumunun düþünsel ve yapısal yapýsýnda deðiþmeye yol açmıştır.

- Padisah III. Ahmet ve sadrazam Nevbehirli Damat Ýbrahim Paþa devrin önemli devlet adamlarıdır.

Bu dönemde yapýlan ýslahatlar şunlardır:

1. Komşu ülkelerle barış siyaseti izlenmiş, Ýstanbul'da saraylar, köpekler ve lale bahçeleri

yapýl-mýptýr.

2. Avrupa'ya ilk kez geçici elçilikler açýlmýptýr. Osmanlý Devleti bu geliþmeyle Avrupa siyasetini yakýndan takip etmeyi amaçlamýptý

3. Fransa'ya elçi olarak gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi, Fransa'da gördükleri ve önemini anladýklarý matbaayý Osmanlý Devleti'ne getirmek için Ýstanbul'da Ýbrahim Müteferrik ile iþbirliði yaparak ilk devlet matbaasýný kurmuþ-lardýr (1727). Beyhülişlamdan alýnan fetva bu matbaada dini kitaplarýn dýþýndaki kitaplarýn basýlması kabul edilmiştir. Dini kitaplar ise eskisi gibi elle yazýlacaktý.

4. Ýstanbul'da çýkan yangýnlarý söndürmek için Ye-niçeriler arasýndan Tulumbacılar Bölüdü Ýtfaiye Bölüdü oluþturuldu.

5. Ýstanbul'da çini ve kumaþ imalathaneleri açýldý.

6. İlk kez çiçek aþýsý uygulandı.

7. Yalova'da kađýt fabrikası açýldý.

8. Bilgi kurulları oluþturularak Arapça'dan Türkçe'ye kitaplar çevrildi, Ýstanbul'un çeþli yerlerin-de kütüphaneler açýldý.

9. Sivil mimari geliþti. Avrupa mimarisi Osmanlý mimarisini etkiledi (Barok mimarisi). Bu dönemde pek çok saray, kütüphane, köpk, çeþme ve ka-sýrlar yapıldý.

Bunlar içinde en ünlüleri Sadabat Kasrı ve III. Ahmet Çeþmesidir.

Patrona Halil Ýsyanı ve Lâle Devri'nin Sonu

- Lâle devri, ýslahatlarla birlikte özellikle saray çevresi ve üst düzey idareciler için zevk ve eðlence devri olmuþtur.

- Lâle devri boyunca devam eden Osmanlý - Ýran savaþlarýnýn getirdiði ekonomik bunalým karþý-saray çevrelerinin lüks ve eðlence içinde yapamasy halk arasýnda hoþnutsuzluk yaratmýþ-týr.
- Patrona Halil adlý bir þahsýn baþlattýðý isyan kýsa zamanda büyüdü. Bu isyan sýrasýnda Damat Ýb-rahim Paþa öldürüldü. III. Ahmet tahtan indirildi. Kaðýthane ve Boðaziçi'ndeki yalýlar ve kök yakýldý. Lâle bahçeleri tahrip edildi. Böylece Lâle Devri sona erdi (1730),

NOT: Lâle Devri, Osmanlý Devleti'nde batýnýn üstünlüğü-nün kabul edildiði, batýnýn örnek alýnan ýslahatla-rýn yapýldýðý ilk dönemdir.

I. MAHMUT VE HUMBARACI AHMET PAÞA (1730-1754)

- III. Ahmet'ten sonra tahta geçen I. Mahmut önce-likle Ýstanbul'un asayipini saðladý. Patrona Halil ve arkadaþlarý yakalanarak idam edildi.
- Osmanlý ordusunun Avrupa'nýn çok gerisinde kaldýðýný gören I. Mahmut aslen Fransýz olan ve Islamý kabul eden Humbaracı Ahmet Paþa'yý du-rumu düzeltmek için görevlendirdi. Bu dönemde;
- Humbaracı Ahmet Paþa, ordunun topçu ve humbaracı ocaklarýný Avrupai tarzda düzenledi. Avrupai tarzda subay yetiþtirmek için Kara Mühendishanesi açýldý.
- Maliyeyi düzeltmek için çalıþmalar yapýldý.

III. MUSTAFA VE BARON DÖ TOT (1757-1774)

1757'de baþa geçen III. Mustafa yaptýðý ýslahatlarda, Macar asýllý Baron Dö Tot ile sadrazam Koca Ragýp Paþa'dan yararlanmýþtır.

Bu dönemde yapýlan ýslahatlar;

- Baron Dö Tot, Topçu ocaðýný "Süret Topçularý" adý altýnda savaþa hazýrlamýþ, Tophaneyi düzenleyici toplar yerine hafif ve hýzly toplar döktürmüþtür.
- Haliçte "Hendesehane" adýyla denizcilik ve top-çuluk öðretimi yapýlan bir okul açýldý.
- Deniz subayý yetiþtirmek üzere Deniz Mühendishanesi açýldý (1773).
- Maliye alanýnda çalıþmalar yapýldý. Ýli. Mustafa dönemi 18. yüzyýlda Osmanlý Devleti'nin maliye-sinin en iyi durumda olduðu bir dönem olmuştur.

I. ABDÜLHAMÝD VE HALÝL HAMÝT PAĐA (1774-1789)

Osmanlý - Rus savapý nedeniyle duraklayan askeri ye-niliklere I. Abdülhamid zamanýnda sadrazam Halil Hamit PaĐa'nýn gayretleri ile yeniden baĐlandý.Bu dönemde;

- Mühendishaneye baĐlý bir Ýstihkam Okulu açýldý.
- Ulufe alým ve satýmý yasaklandý.
- Sürat Topçularý OcaĐý geliptirildi.
- Ege ve Karadeniz kýýýlarına tersa-neler kuruldu.

III.SELÝM VE NÝZAM-I CEDÝT (YENÝ DÜZEN) (1789-1807)

Islahatların genel ismi Nizam-ý Cedid'tir. Avrupa tarzýnda Ni-zam-ý Cedid ordusu kuruldu. Bunların masrafýný karĐýlamak için Ýrad-ý Cedid hazinesi kuruldu. Avrupa'dan öđretmen ve su-bay getirildi. Avrupa'ya ilk kez daimi elçi gönderildi

Kabakçý Mustafa Ýsyaný ve Nizam-ý Cedit'in Sonu

- Nizam-ý Cedit hareketleri baĐta Yeniçeriler olmak üzere bir kýsým çýkar çevrelerini rahatsýz etti.

- Nizam-ý Cedit ordusunun (1806 - 1812) Osmanlý - Rus savapý sýrasýnda Ýstanbul'da olmadýđýný fýr-sat bilen bazı yeniçeriler Kabakçý Mustafa'nýn önderliđinde ayaklandýlar.

- Nizam-ý Cedit OcaĐý dađýtýldý. III. Selim tahtan indirilerek yerine IV. Mustafa'yý padiĐah ilan etti-ler (1807).

18. YÜZYILDA YAPÝLAN ISLAHATLARIN GENEL ÖZELLÝKLERÝ

1. Osmanlý Devleti'nin bilim ve teknik alanýnda Av-rupa'nýn gerisinde kaldýđý kabul edilen Avrupa örnek alýnmýđtır. Bu dönemde yapýlan ýslahatlar-da Avrupa'nýn etkisi gör÷lmektedir.
2. Gerilemeyi durdurmak için köklü ýslahatlar yapýl-mýđtır.
3. Islahatlar padişahlar ve devlet adamlarý tarafýn-dan gerçekleştirilmiştir. Islahatlar çok kipile-re bađlý kalmýđtır.
4. Islahatlara karđý en büyük tepki yeniçerilerden gelmiştir.
5. Islahatlara karđý isyanlar çýkmýđ, çýkan isyanlar sonucunda yapýlan ýslahatlar yarým ka-
6. Bu dönemde yapýlan ýslahatlar 17. yüzyýlda ya-pýlan ýslahatlara göre daha köklü ve kalý ol-muđtur.
7. Islahatlar sonucu birçok teknik makine ve buluş Ýstanbul'a gelmiş

19. YÜZYILDA YAPÝLAN ISLAHATLAR

II. MAHMUT:

- Ýlk nüfus sayýmý yapýldý.
- Polis ve posta teşkilatý kuruldu.
- Týmar ve zeamet kaldýrýlarak memurlara maap bađlandý.
- Yeniçeri Ocađý kaldýrýldý.
- Asakir-i Mansure-i Muhammediye adýyla yeni bir ordu kuruldu.

- Týbbiye, Harbiye ve Bando Okulu açýldý.
- Ýlköðretim mecburi hale getirildi.
- Takvim-i Vekayi adýyla ilk resmi gazete çýkarýldý.

ABDÜLMECÝD:

- Tanzimat Fermaný (1839) ile; Osmanlý vatandaşlarýnýn can, mal ve namus güvenliðinin saðlanması, mahkemelerin açýk hale getirilme-si, kanun önünde eþitliðin saðlanması. Vergilerin herkesin gelirine göre düzenlenmesi ve herkese mal edinebilme hakký saðlandı.
- Islahat Fermaný (1856) ile; Hýristiyan ve Musevileri küçük düþüre-cek sözlerin kullanýlmamas azýnlýklarýn kilise ve okul açması, din j ve mezhep özgürlüðünün tanýnması, herkesin kanun önünde olması, herkesin serbest ticaret yapmasına imkan saðlandı.
- Ýlk defa kaðýt para basýldý.
- Galatasaray Sultanisi, Mülkiye, Darüþþüfaka ve Sanat okullarý açýldý.
- Yeni yönetim birimleri oluþturuldu. Bunlar; il, liva, kaza, nahiye ve köylere ayrýldý.

II. ABDÜLHAMÝT:

1876'da I.Meþrutiyet Dönemi baþladı. I. Meþrutiyetin ilaný ile;

- Padibahýn yetkilerinde kýsýtlamalar oldu.
- Halk ilk kez seçeceði temsilciler vasýtasýyla yönetime katýlma hakký elde etti.
- Osmanlý Devleti ve Türk tarihinin ilk anayasasý (Kanun-i Esasi) yapýldý.

1908 yýlýnda ilan edilen II. Meþrutiyet döneminde ise padibahýn yetkilerinde daha fazla kýsýtlama yapýlmýþtır.

ZÝRAAT BANKASI 'NIN KURULUÞU

19 yüzyýlýn ilk yarýsýnda Osmanlý Ýmparatorluðu'nda, ticaret ve parasal konulara örnek alýnması ile modellerin, yabancý bankalar faaliyet göstermeye baþlamýþtı. O dönemlere ülk henüz, ulusal niteliðe sahip bir banka kurulması için yeterli sermaye yoktu. Bundan en çok zarar gören kesim ise çalıþan nüfusun büyük çoðunluðunu oluþturan çiftçilerdi. Çünkü tamamen ke

kaderine terkedil-miþ tarým kesiminde, geþim sýkýntýsý içinde bulunan büyük bir çiftçi topluluðu baþvurabilecekleri kurum almadýðý için, sürekli olarak özel bahýs kredilerine muhtaþ durumdaydý.

Sözü edilen kredileri verenler, bu iþi meslek edinmiþ faizci kimselerin yaný gereçlerini satan tüccar, toptancý, ihracatçý, komisyoncu, kabzýmal ve köy bakkalý gibi çeþitli ticaret erbabý ve esnaflardý.

O sýralarda günde 1 para hesabýyla yýllýk % 900'lere varan bir faiz söz konusuydu. Dolayýsý borçlarýný ödemekte zorlanan çiftçiler, ürünlerini daha hasattan önce bu kiþilere satmak zorunlu kalmaktaydý.

O dönemde Osmanlý Devleti'ne baðlý Yu-goslavya'nýn Niþ valisi olan Mithat Paþa, çeþitli alanlarda baþarýlý çalıþmalarda bulunmuþ,, çiftçilerin içinde buldukları zor koþullara da yakından tanýk olmuþtur. Yaptýðý araþtırmalar-la, bu alanda teþkilatlanmanýn zorunlu olduðu ve çiftçilerin tefecilerin elinden kurtarýlması için devlet yardımınýn gerektiði, ancak bu yardımýn halk hareketiyle desteklenmesinin önem taşıdığı so-nucuna varmıþtır. Böylece 1863 yýlnda, çiftçilerin oluþturduðu kaynakla, Mithat Paþa öncülüðünde, devlet eliyle ve devlet himayesinde kurulan ve adýna "Memleket Sandýklarý" denilen organizasyon millî bankacılığın ilk örneði olarak tarihe geç-miştir.

Mithat Paþa 1863 yýlnda Pirot Kasabasý'nda kurduðu ilk memleket sandýğının oluþturulmasında gelenekleri arasında zaten varolan ve karþılıklı yardımlaþma esasına dayanan imece geleneğinden esinlenmiştir.

1867 yýlnda "Memleket Sandýklarý Ni-zamnamesi"nin yürürlüğe girmesiyle Osmanlý Devleti'nin yanýnda sandýklar faaliyete baþla-mýþ ve uzun yýllar baþarıyla hizmet vermiştir.

Ancak ilerleyen yýllarda sandýkların iþleyiþinde gözlenen bozulmalar memleket sandýklarý-nın etkinliklerini azaltmıþtır. Sandýklarý merkezî yönetime baðlayarak olumsuzlukları giderebile-ceđini düþünen hükümet, 1883 yýlnda aynı amaçlar dođrultusunda "Menafi Sandýklarýný" kurmuştur.

Menafi Sandýklarý'na geçilmesiyle, idare yeniden düzenlenmiþ, kayıt ve muhasebe iþleri ilmi esaslara uygun olarak yürütülme-ye baþlanmýþ ve merkezî hükümetin dođrudan denetimine tabi tutulmuştur.

15 Ađustos 1888 tarihinde Menafi Sandýkkan'nın yerine iþlevlerini üstlenecek modern kuruluþu olarak Ziraat Bankasý resmen ku-rulmuþ, o tarihte faaliyette bulunan Menafi Sandýklarý da banka þubelerine dönüþtürülerek faali-yete baþlamýþtır. Bu adýmla birlikte, teþkilat tarýmsal kredi tarihimizde yeni bir dönem baþlamýþtır.

Ziraat Bankasý'nın ilk kuruluşundaki gö-revleri ise;

1. Satýlmasý mümkün olan gayrimenkul rehi-ni ve kefalet karþýlýðýnda çiftçiye kredi kullandýr-
2. Faiz karþýlýðýnda para kabul etmek,
3. Ziraate ilipkin sarraflýk ve aracylýk ipleri yapmak olarak belirlenmiþ

Arife AYDIN/Sosyal Bilgiler Öðretmeni